

Records per a l'estiu

E. CERDÁN TATO

Ens vam conèixer a València, trobe que amb motiu del Congrés d'Intel·lectuals Antifeixistes per a la Defensa de la Cultura, el 1937, però mig segle després, i vam fer una amistat breu, però intensa, que es va prolongar en una correspondència d'uns quants anys. Curiosament, la meua primera trobada amb el professor emèrit de la Universitat de Leiden —o catedràtic numerari de Filologia Hispànica, segons puntualitza Rafael Dieste— fou en una de les cartes que aquest li va adreçar, em sembla que a Amsterdam, els anys 70 del segle passat. En una altra, a tot això, li deia que el títol de la inoblidable revista *Hora de España* no era de Moreno Villa, sinó del mateix Dieste i d'Antonio Sánchez Barbudo, si bé Moreno Villa va suprimir l'article que inicialment li havien col·locat "La Hora de España", i que aquella supressió els va semblar encertada. "En aquell moment, n'hi va haver prou amb el seu gest, fi i decisiu, per a convèncer-nos" (*Testimonios y homenajes*, Editorial Laia, 1983). En la mateixa carta, el rigorós i equilibrat escriptor gallec va cometre, no obstant això, un error en afirmar que el periodista i llavors ministre de Propaganda Carles Esplà era germà del compositor Oscar Esplà, ambdós alacantins, això sí. Amb l'hispanista Juan Lechner, traductor de Juan Rulfo, de Borges, de Bioy Casares, d'Aleixandre, de Juan Goytisolo —amb qui tots dos vam coincidir a València en aquella commemoració—, vaig sintonitzar immediatament i vaig mantenir conversacions ben llargues i molt substancials, després de les pallisses dels congressos.

Uns quants dies després, conclò el conclave, i cadascú a la seua ciutat, vam encetar una correspondència d'interès ben considerable, si més no per a mi. Ens havíem intercanviat alguns dels llibres respectius i els comentàvem epistolament o ens hi referíem a uns altres escriptors, com Juan Gil-Albert, Agustín Goytisolo o Miguel Hernández. Han transcorregut més de vint anys, i recorde que li vaig prometre que viatjaria a Leiden quan em fóra possible. Però aquell viatge es va demorar. I quan, bastant de temps després, amb motiu d'uns compromisos oficials, vaig visitar Amsterdam i algunes altres ciutats holandeses, amb la disciplina que imposa el protocol, a penes vaig disposar d'unes hores tan sols per a fer-li una abraçada. Però recorde Juan Lechner, recorde el seu coneixement de la nostra literatura i del compromís dels nostres escriptors, de la nostra poesia que ell va recollir en una obra esplèndida. Ara que tracte de recopilar la meua correspondència en uns arxius que s'han constituït en un desordre perfectament fortificat, no trobe les cartes de Juan Lechner, ni les de tants altres amics i mestres, perduts en un laberint de paper, peixets de plata i enyorances. Ni tampoc, perquè vegeu, no trobe l'adreça que, també a València i en el mateix congrés d'escriptors, em va donar una vella dama soviètica que tantes coses em va contar de Miguel Hernández, a les nits, al mateix hotel on l'organització ens havia instal·lat. Era una dona encantadora, amena i amb una memòria prodigiosa. Havia conegut el poeta oriolà a Moscou i després l'havia tornat a trobar a Espanya. Em feia preguntes sobre el seu fill, a qui jo havia impartit lliçons particulars, i la seua família. L'estiu es propici per a submergir-te en el desordre, i buscar la correspondència de Lechner i d'uns altres amics, i l'adreça de la vella dama soviètica, perquè ara, quan es dissenya el centenari del naixement de Miguel, pense que em podria revelar alguns dels seus episodis internacionals. Espere que visca i per molts anys, perquè pugua tenir temps de trobar la seua adreça.

El QUADERN deixarà de publicar-se fins el 18 de setembre, durant les vacances d'estiu

No fa molt, un optimista històric deia que, almenys, la crisi econòmica serviria per a estimular l'hàbit de la lectura. La idea era que molta gent que tenia previst viatjar, aquest estiu, a Tombuctú o als Andes, s'haurà de quedar a casa i allà descobrirà que llegir un llibre és una manera còmoda i barata de passar el temps. Dubte, francament, que aquesta hipòtesi es verifiqui. Supose que, amb crisi o sense, qui té costum de llegir ho continuarà fent, a casa o al Nepal, i, qui no, per molt que l'estalvi el limite, sempre trobarà distraccions més del seu gust. El que sí que és cert, en qualsevol cas, és que l'estiu és l'època de l'any en què es llegeix més, perquè la gent que ja en té el costum troba en aquesta estació el temps lliure necessari. A l'estiu llegim les grans novel·les que sempre ens ha fet mandra començar, o els llibres densos i savis que ens fa vergonya d'ignorar. Els antics ja sabien que l'oci és l'antesala de tot coneixement, i com que, en els nostres dies, les lleis del treball són severes, és ben lògic que l'estiu s'haja convertit en l'únic període en què podem atrevir-nos a atacar les lectures que ens proveiran d'idees per tot l'any.

I això és el que ens proposa la col·lecció "Breviaris" de la Universitat de València, que, des d'aquest maig, ha anat oferint-nos un ventall de textos d'una gran ambició i varietat. Ara mateix tinc a les mans quatre nous llibres: el *Contra els galileus* de l'emperador Julià; *La lluita per la vida* de Charles Darwin i Alfred Wallace; els *Assaigs* de Victor Klemperer; i *Sobre la traducció* de Paul Ricoeur, tots ells traduïts i introduïts per gent molt competent (sense oblidar, fora d'aquesta col·lecció, un altre llibre notable, *L'universalisme europeu* d'Immanuel Wallerstein).

Els fragments conservats del *Contra els galileus* de Julià —en excel·lent versió de Joan Francesc Mira— no són cap curiositat erudita. Julià es va criar en el cristianisme de la família de l'emperador Constantí, però també va rebre una acurada educació clàssica. L'esplendor de l'antiga tradició pa-

Dos dels títols publicats dins la col·lecció Breviaris.

gana va pesar molt més, dins seu, que els atractius de la nova religió, i quan un seguit d'episodis tumultuosos el convertiren en emperador, ja feia temps que desitjava rectificar l'aposta cristiana dels seus parents. Sovint s'ha sostingut que la contrareforma neopagana de Julià estava tan imbuïda de cristianisme que, en el fons, no era més que una inversió especular de les mateixes creences que combatia. Aquesta visió és massa parcial. Com més es coneix el paganism posterior al segle II, més s'aprecien la força, el dinamisme i els trets positius, i no merament reactius, d'una religiositat enfrontada al nou repete cristià, i la coherència de l'acció i del discurs de Julià. Si s'ha dit que la civilització europea és la suma en tensió del llegat clàssic i del judeocristià, el pamflet de l'emperador és un document excepcional d'un moment crític: aquell en què aquests dos components fundacionals, en comptes de sumar-se, van xocar amb més aspresa. I, a més, ens parla d'aquest xoc des del punt de vista més silenciós: el dels vençuts.

També fundacionals, en un altre sentit, són els textos de Charles Darwin i Alfred R. Wallace sobre *La lluita per la vida*, a partir dels quals podem ataiollar els orígens de la teoria científica que fonamenta, amb pocs retocs de detall, tot el nostre coneixement del món natural, però que també ha tingut implicacions òbvies en les cièn-

cies socials i (sovint en versions d'un esquematisme aberrant) en la política. Aquest sucós recull, a part de recordar-nos que Darwin, a més d'un gran científic, era un gran escriptor, vol trencar la barrera entre les dues cultures, la científica i la lletrada; una barrera que pot existir en la nostra ignorància, però no en la realitat. Les teories científiques i les intel·lectuals, les ideologies i les doctrines sempre s'han imbricat íntimament en la nostra manera de concebre i de construir (o destruir) el món. Desconèixer aquest fet només pot ser nociu.

Els llibres de Klemperer i Ri-

gat, durant el nazisme i en la brillantíssima anàlisi que va fer de la manipulació totalitària del llenguatge en LTI. Els seus treballs acadèmics, sense ser negligibles, no tenen tanta alçària. Un dels textos ací traduïts, "Literatura universal i literatura europea", n'és una bona prova. És una aportació valuosa a un debat encara viu, però no transcendeix ni la seua posició d'especialista alemany en literatura francesa ni el context en què es va escriure. Més interès té un article breu, "El paper de l'intel·lectual en la societat", on assenjala que, no per atzar, l'odi a la intel·ligència va ser un tret essencial de la "ideologia" nazi. La introducció de Guillem Calaforra a *Sobre la traducció* de Paul Ricoeur també és un d'un gran nivell, com la traducció mateixa d'aquest text que ens parla de la paradoxa de traduir: un ofici que en teoria hauria de ser impossible, però que en la pràctica és factible (que no fàcil), potser perquè, més enllà i més ençà del llenguatge, en els humans mateixos hi ha un fons comú i universal. Siga com vulga, aquest ventall de llibres ens demostren que traduir s'ho val, que les idees d'una altra gent poden alimentar els nostres pensaments, estiu i hivern, i, de pas, que la Universitat de València és l'editorial intel·lectualment més ambiciosa que hi ha a hores d'ara en la nostra llengua. I això també hauria de donar en què pensar.

La sèrie Breviaris ens ofereix un ventall de textos d'una gran ambició i varietat

coeur són, en aparença, més lleugers. El primer s'il·lustra amb una introducció de primera qualitat d'Antoni Martí, que subratlla la importància de la filologia alemanya (en especial la romanística) anterior al nazisme, la seua vinculació amb la literatura comparada, el seu nivell extraordinari i el seu trist destí. Dins aquella constel·lació de talents, la figura de Klemperer és peculiar. La seua fama es basa en el meticulós, angosiós i incomparable dietari que va escriure, d'ama-

Juvenil

Creus en els fantasmes?
Rosa-Maria Colom

Edicions Bromera
Alzira, 104 pàgines

La narrativa infantil i juvenil és l'especialitat de Rosa-Maria Colom (Sóller,

1937), una autora de llarga trajectòria que, en aquest llibre, presenta un recull d'històries enigmàtiques, de relats on el misteri es planteja a partir d'aparicions i desaparicions. El denominador comú de tots els arguments és el fet que la clau per aclarir el cas d'una dona que es va esvaïr un dia de pluja intensa o d'un telèfon que engoleix persones és més a prop del que els personatges es pensen.

Infantil

Per què vivim als afores de la ciutat?
Peter Stamm

Tàndem Edicions
València, 41 pàgines

Peter Stamm (Winterthur, 1963) és un jove autor suís

que ha sorprès el públic i la crítica amb la seua prosa sòbria i eficaç, que hom diria inspirada en la millor tradició del minimalisme nordamericà. Aquest relat infantil, il·lustrat per Jutta Bauer, planteja la cerca del lloc on voldríem quedar-nos amb una barreja de realisme i imaginació que ara fa que la família visca al barret de l'oncle, ara al terrat de l'església, ara la mateixa Lluna.

Revista

Caràcters
Número 44

Universitat de València
València

Josep Palàcios és un escriptor tan interessant com esquiú. D'aquí que

el dossier d'aquest número de la revista *Caràcters* tinga un atractiu literari afegit. Manuel Baixauli, Isidor Cònsul, Antoni Furió i Joan Francesc Mira escriuen sobre aquest autor. La publicació inclou també un article de Francesc Calafat a propòsit de *Vida i destí*, de Vasili Grossman, i de *Les benignes*, de Jonathan Littell, així com altres col·laboracions i diverses crítiques de llibres.